

Jón Kalman Stefánsson

VERSEK

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Jón Kalman Stefánsson

VERSEK

Fordította

Egyed Veronika

TYPOTEX

ICELANDIC LITERATURE CENTER

Ez a könyv az Izlandi Irodalmi Központ támogatásával jelent meg.

LJÓÐ 1988–1994

Copyright © Jón Kalman Stefánsson, 2020

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS,
Copenhagen

DJÖFLARNIR TAKA Á SIG NÁÐIR OG VAKNA SEM GUÐIR

Copyright © Jón Kalman Stefánsson, 2021

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS,
Copenhagen

Hungarian translation © Egyed Veronika, 2024

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2024

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 311 3

ISSN 2064-2989

VADÁSZENGEDÉLY
AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁGRA
(1988)

Te

hajnal
kemény napsugarak
nem tudják letörölni a vastag porréteget
a könyvek sorairól
és gyötörten kel az éj romjaiból
golyóbiztos szavakat mormolva
talán csak magának
a padlón újsághegy növekszik
gyakoriak
az éhhalál lavinái, az embereket felverik
csizmák durvaságával mikor még éjszaka van
és eltűnnek
és mintha rángások futnának karokon
mintha ökölbe akarnám szorítani a kezemet (például
hogya világot mentsem), de fölöttem
szétszaggatják az eget a szemek és a
vízcsofogás csendjét nem töri meg semmi
már elfeledett helyen tartom
a borotvapengét és
utolsó gondolatom
te leszel

Lázár

elviselhetetlenül tűz a nap

árnyékot alig
vet valami

a barlang szájához
rongyos csoport gyűlt és
páran most erőtlenül
elhengerítik a hatalmas követ

mikor a porfelhő végre
elült, felkiált:
„jöjj ki” és lám
a halott álmosan előlép
borotvált, arcán kendő
átkozza a nyomasztó hőséget
és a követ
visszagördíti

Autóbaleset

Piros csizma: Kúszik a térd felé, mikor
a szél fellebbenti a szoknyát
Fekete haj: Eleinte valamiféle
sapka alatt bújik meg. Sőt, talán kalap az
A pillanat: Ahogy a durva aszfalt az addig forgó
fekete abroncsokba markol
A hang: Sivít, nem kímél senkit
És az emberek: Megtorpannak, kezüket előrenyújtják

A lány a pillanat töredékére mintha megállna a levegőben,
aztán az aszfaltnak csapódik,
vörösre festi. Néhányan nekiiramodnak, kiáltás szakad
fel az ajkokról, kétségbeesetten menekülnek erről
a helyről, a tekintettől, pedig a szemnek muszáj
a széttárt ujjak közé tolakodnia. Ekkor vörös fény. Mintha
egyik házfalról a másikra szökkenne, és jönnek
már fehér ruhában, biztos kézzel tartják az életet.
Szinte felderülnek a tekintetek.
Bizony az emberek szinte elégedettebben állnak tovább.
A nagy együttérzésben

A világosság

Átkeltem sivatagokon
és elmélkedtem a fullasztó hőségben
Megmásztam hegyeket
és elmélkedtem félig pőrén a jeges szélben,
végül megtaláltam a választ:

Ha köréd sereglenek
éhhalt halt gyerekek képei meg
a harmadik világ homokká vált legelői,
fogd a lelkiismereted, kelj fel,
nyisd ki a hűtőszekrényt, és lám,

világosság lesz!

Homo sapiens

Sírköveden, azt hiszem,
ez áll majd:

„IQ-jához képest
hihetetlenül ostoba volt”

UTÓSZÓ

Ötszáz példányban jelentettem meg
Az éjszakát

„Miért kell így pazarolni a papírt?” – ez volt az első kritika végkicsengése, amelyet 1988 márciusában megjelent verseskötetemre, a *Vadászengedély az örökkévalóságra* címűre kaptam. Első verseskötet, első kritika. Négy évvel azután, hogy írásra adtam a fejem.

Az időt sohasem könnyű megérteni, ha visszatekinünk, az események, incidensek hajlamosak eltolódni, összekeveredni. Az emlékeink nem időrendszerű, engedelmes ábécéként működnek bennünk, amelyet könnyedén és magabiztosan el tudnánk sorolni elejétől a végéig. Vannak azonban dolgok, amik bizonyosak, így például, hogy 1976 januárjában költöztem Reykjavíkból Keflavíkba, késő este érkeztem meg, a sötét hónap legelején. A Keflavík felé vezető úton olyan sötét volt, hogy egy darabig azt hittem, eltűnt a világ, elveszett; hogy az örökkévalóság ez a sötét hátsó ülés, ahol az egyetlen zaj a motoré és a kerekek andalító forgásáé. Kellemes érzés volt. De életünkben az örökkévalóság nem mutatkozik meg előttünk, esetleg néha egy-egy versben. Meg persze a zenében. Megérkeztem Keflavíkba, iskolapadba

ültem. Három és fél évvel később, vagyis 1979 tavaszán véget ért az iskolakötelezettségem, dolgozni kezdtem. Kőművessegédként és vágóhídon kaptam munkát, aztán az évet hajósínasként zártam a parti őrség hajóján. Tizen-négy napig tartott az út, én végig tengeribeteg voltam.

Csodabogarak vagytok, de a *mondanivaló* esetlen szó, cseréljük ki

Keflavík a hetvenes évek végén; még a halászati kvóta-rendszer bevezetése előtt. Rengeteg halfeldolgozó üzem és hűtőház, a kikötő pedig – ami manapság többnyire üres, mint egy zárójel a semmi körül – tele volt minden-féle fajtájú és méretű halászhajókkal. A falu nyüzsgött az élettől, kellett a dolgozók, egy tizenöt éves kamasz számára pedig továbbtanulás helyett kézenfekvőbb volt elmenni dolgozni. Ráadásul teljesen bizonytalan voltam, nem láttam értelmét, hogy folytassam a tanulást. A szakmunkához túl ügyetlen voltam, az elmélethez nem elég okos; a matematika és a nyelvtan érthetetlen, titkos nyelvnek tűnt egy másik naprendszerből. A tizedik osztályban megbuktam matekból, izlandiból épp átmentem, a többi jegyem is hasonlóan alakult. Bár persze történelemből évfolyamelső lettem, de ez inkább afféle félreértésnek vagy mágneses elhajlásnak volt tekinthető. Később értem, sokáig gyerek maradtam, kriminálisan vörös hajú; göndör loboncom nem tűrte a fésűt, és néha anynyira dadogtam, hogy szétmállottak a számban a szavak.

Félresikerült példány. Otthagytam az iskolát, tétován beléptem a munka világába, és a következő három évben halat sóztam vagy szárítottam, kivéve ősszel, olyankor Búðardalurben dolgoztam a vágóhídon.

Remek évek voltak ezek. A nyugat-izlandi Dalir 1975 tavaszától a második hazámnak számított, ott mindig jól éreztem magam, de délen sem volt rossz, különösen Sandgerðiben a halgyárban. Bár kemény munka volt, sokszor olyan hidegben, hogy megállás nélkül folytatni kellett a vizet, nehogy megfagyjon, de biztonságban éreztem ott magam a világtól – amíg a halgyárban teljesítettem az előírtat, nem kellett döntést hoznom a jövőről. Ugyanis egy kicsit szorongtam az élettől. Nem láttam, hogy bárhol helyem lenne, nem illetem igazán sehová, képességeim korlátozottak voltak, tudásom még inkább. Kemény volt a munka, de jó emberek vettek körül, többnyire strandiriak a Nyugati-fjordokból; az egyik tulajdonos Bjarnarfjörðurből származott; néhány nyarat ott töltöttem gyerekként. Nem dolgoztunk ott sokan, tizenöten a téli csúcsidőben, január közepétől május közepéig, mikor a legtöbb tennivaló volt, azon kívül valamivel kevesebben. Talán négy-öt asszony, akik régebb óta voltak a halfeldolgozóban, mint amennyit én éltem, tudtak mindent, értettek mindenhez, szokimondóak voltak és melegszívűek; aztán én és két velem egyidős fiú Sandgerðiből – egyikük természetesen Strandirból származott. Hármunk között erős kapcsolat szövődött, munka után is együtt lógtunk, kocsival átmentünk Garðurbe, onnan Keflavíkba, majd ismét Sandgerðibe, ki

a hvalsnesi templomhoz, és állandóan zenét hallgattunk: Pink Floydot, a Beatlest, Dire Straitst, Led Zeppelint, Bubbi Mortenst, a Pursaflokkurt, Jethro Tullt, bluest; Peter Green volt az én emberem a mély fájdalomával. Beszéltünk zenéről, vallásról, úrlényekről, lányokról, bulikról, az úrról – és ha a munka engedte, karateedzésre jártunk Kópavogurbe.

Ezekben az években távol állt tőlem az irodalom, kivéve persze az, amivel a zenében találkoztam, a dalszövegek. És bár folyton olvastam, többnyire ponyvát, miután a gyerekkönyvekből kinőttem, és egy-egy tudományról, történelemről, vallásról szóló könyvet. A szépirodalmat ekkoriban egyetlen vers képviselte az életemben, Örn Arnarsontól a *Róka*, amely iskolás éveimben úgy megragadott, hogy kivágtam az újságból, és a pénztárcámban hordtam. Mintha felmutathattam volna személyi helyett. Megragadott, gondolom, a mondanivalója. Nem, a *mondanivaló* esetlen szó, cseréljük ki másra, mert mindig valami elgyötört tanár jut róla eszembe, vagy egy gondterhelt, életunt parkolóőr. Mondjuk inkább úgy, hogy megragadott a vers világképe. A leleplezés.

Az irodalom sokszínű, de egyik legfontosabb vonása – ami miatt nemritkán túske a mindenkori diktátorok szemében, és azokéban, akik nem tűrik mások véleményét és szemléletmódját –, hogy képes átlátni és olykor leleplezni jelenének nézeteit és uralkodó álláspontját. Vagy kétségbe vonni őket. Elültetni bennünk a kételkedés magvát. Az irodalom nem tisztel semmilyen szabályt, ő a megszelídíthetetlen macska. A jelen gyermeke, az

mégsem köti gúzsba. Legjobb pillanataiban pedig feltárja előttünk a világ mögött rejtőző világot, az ideákat, amelyekről Platón beszélt.

Örn verse, a *Róka* egyszerű, közérthető, feltáró. Valószínűleg az ragadott meg benne, milyen könnyedén leplezi le az ember önképének ellentmondásait, veszedelmes hajlamát arra, hogy magát piedesztálra emelje, úgy gondolja, hogy valamiféle módon a Föld többi élőlénye felett áll, több joga van náluk, ezért hatalma is felettük. Az emberi jóság a vers szerint annyira nagy és csodás, hogy már-már Istenével vetekszik, pedig az állatvédelem is csak addig tart, amíg ehető állatról van szó; a róka védtelen.

De a papírpazarlásról beszéltem.

Matekból bukás, optimizmusból kitűnő

1981. december 29., kedd. Nemrég töltöttem be a tizen-nyolcat, Sandgerőiben melóztam a halgyárban. Aznap este mutatta be a tévé a *Kozmosz* című amerikai ismeretterjesztő sorozatot „csillagásatról és űrkutatásról a szó legtagabb értelmében”. Jón O. Edwald fordította, a műsorvezető pedig Carl Sagan volt, csillagász, „az amerikai Cornell Egyetem professzora, szakterületének elismert tudósa”. Olyan nagy hatással volt rám, hogy a következő tavasszal beiratkoztam a helyi középiskolába fizika tagozatra, hogy csillagász lehessenek. Úgy, hogy matekból korábban megbuktam, tehát optimizmusból hoztam